

DE HEMEL
TE RIJK

*Een nieuwe kijk op
uitverkiezing*

PIETER DIRK DEKKER

Pieter Dirk Dekker

DE HEMEL TE RIJK

*Een nieuwe kijk op
uitverkiezing*

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Ontwerp omslag: www.shortlife.nl
Lay-out binnenwerk: Garage BNO
Portretfoto auteur: Wouter Muskee

ISBN 978 90 435 3898 5
ISBN 978 90 435 3899 2 (e-book)
NUR 700

www.kokboekencentrum.nl

© 2024 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Bijbelteksten zijn, tenzij anders aangegeven, geciteerd uit de Nieuwe Bijbelvertaling 2021, © 2021 Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap.

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Voor Koos en Pim

‘De Mensenzoon is gekomen
om te zoeken en te redden
wat verloren was.’

Lucas 19:10

Inhoud

Inleiding | 9

DEEL 1 CONTOUREN | 23

- HOOFDSTUK 1 Zegen | 27
- HOOFDSTUK 2 Liefde | 40
- HOOFDSTUK 3 Waarschuwing | 54
- HOOFDSTUK 4 Navolging | 67
- HOOFDSTUK 5 Spiegel | 81

DEEL 2 KANTTEKENINGEN | 95

- HOOFDSTUK 6 Onpartijdigheid? | 100
- HOOFDSTUK 7 Zonde? | 114
- HOOFDSTUK 8 Genade? | 129
- HOOFDSTUK 9 Vrijheid? | 143

DEEL 3 PERSPECTIEVEN | 157

- HOOFDSTUK 10 Keer om | 164
- HOOFDSTUK 11 Geef | 177
- HOOFDSTUK 12 Kijk naar Jezus | 191

Dankwoord | 205

Overzicht van aangehaalde literatuur | 209

Inleiding

Misschien ben ik niet uitverkoren.

Ik weet niet hoe het jou vergaat als je deze woorden leest. Maar als theologiestudent dacht ik dat de gedachte niet uitverkoren te zijn, zo ongeveer de ergste is die een mens kan overvallen. Uitverkoren zijn, zo leerde de gereformeerde traditie mij, betekent dat God heeft besloten om mij te redden. Het betekent uitzicht op een eeuwig leven met God. Niet uitverkoren zijn, daarentegen, betekent geen redding, geen eeuwig leven – in ieder geval niet met God. Het betekent dood, in de breedste zin van het woord.

Onbewust was ik dan ook voorbereid op onrust, op verdriet of andere heftige emoties. Het decor zou vast bijpassend zijn, vol donkere, laag overhangende bewolking. Mogelijk zelfs met onheilspellend gerommel in de verte. Maar toen deze gedachte mij voor het eerst te binnen viel, bleef het stil. De zon bleef onbedaarlijk schijnen (het was zo'n hete zomernamiddag) en vanuit mijn klapstoel zag ik Limburgse heuvels vredig geplooid liggen. Onverstoorde las mijn vrouw verder in haar roman. Zelf staarde ik even voor mij uit, nam een slok bier en sloeg de bladzijde van mijn boek om.

Waarom greep het mij niet aan? Het even korte als gemakkelijke antwoord is dat ik de gevolgen van de gedachte dat ik misschien niet uitverkoren ben, simpelweg niet kon overzien. Dat idee was te groot voor vluchtige vakantiemijmeringen. Het was te zeer verweven met ingewikkelde theologische vraagstukken die zich moeilijk verdragen met fel zonlicht en een koel glas bier. Maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat er meer aan de hand was. De gedachte dat ik misschien niet ben uitverkoren, heeft namelijk iets vreemds, iets onwennigs. Alsof ze uit een werkelijkheid komt die de mijne niet is.

Ik groeide op met een heel ander geluid: als kind van gelovige

ouders ben je geliefd door God. Je hoort erbij. ‘God heeft een plan met je leven’, zo verwoordt een kinderliedje het. En dat is ongetwijfeld een mooi plan. De buitenwereld bevestigt dit wereldbeeld. In Nederland blijkt nagenoeg alles uitstekend geregeld voor een ambitieus, hoogopgeleid, wit en hetero kind van hoogopgeleide en welgestelde Nederlandse ouders. Voor een ‘zes-’ of ‘zevenvinker’ als ik, dus.¹ Je hoort: als je maar je best doet, dan ligt de wereld aan je voeten.

Op basis van mijn eigen ervaringen zou ik hier bijna in gaan geloven. Niet uitverkoren? Ik? Nee, dat toch zeker niet. Natuurlijk heb ik tegenslagen gehad, verdriet gekend. Maar welbeschouwd had en heb ik vooral wind mee: op school en tijdens mijn vervolgopleiding, op het werk, op de huizenmarkt en in de kerk. De vanzelfsprekendheid waarmee die rugwind gepaard lijkt te gaan, geeft het idee uitverkoren te zijn een verleidelijke klank.

Of althans, dat deed het. Tot die zomernamiddag in Limburg.

*

In 2018 en 2019, rond de viering van de 400ste verjaardag van de roemruchte Synode van Dordrecht, verscheen een flink aantal boeken en artikelen over uitverkiezing. Onder titels als *Dordt in context*² en *Dordt dichtbij*³ maakten zij hun lezers vertrouwd met de zeventiende-eeuwse debatten over vragen als ‘Welke rol speelt de menselijke geloofskeuze in haar of zijn verlossing?’ ‘Is het niet oneerlijk dat God sommige mensen wel redt en anderen niet?’ en ‘Hoe kan ik weten of ik ben uitverkoren?’ Recenter nog, in 2023, bracht Gert van den Brink de bevindelijke flank van de gereformeerde gezindte flink in beroering met een tweetal boeken waarin hij zich verzet tegen wat hij ziet als eenzijdige inter-

1 Vgl. Luyendijk, *De zeven vinkjes*.

2 Van den Brink, *Dordt in context*.

3 Kunz en Vermeulen, *Dordt dichtbij*.

pretaties van de Leerregels omtrent uitverkiezing zoals die door die Synode van Dordrecht zijn vastgesteld.⁴

Dit lijken voor sommigen misschien laatste stuiptrekkingen van een achterhaalde discussie. Maar dat is schijn: door de jaren heen verschijnt er in binnen- en buitenland een gestage stroom aan publicaties over de uitverkiezingsleer. Voor veel christenen zijn de Dordtse Leerregels of andere verwoordingen van uitverkiezing een onderdeel van de officiële geloofspapieren van hun kerk, of ze dat nu leuk vinden of niet. Hoe meer dat eerste het geval is, des te feller de debatten over nagenoeg elke punt en komma van de Leerregels. En hoe meer deze Leerregels in de populaire opinie lijken te hebben afgedaan, des te enthousiaster klimmen theologen in de pen om opnieuw uit te leggen dat de uitverkiezingsleer toch echt wel heel belangrijk is.

Vanuit mijn campingklapstoel las ik zo'n enthousiast pleidooi voor een goede uitverkiezingsleer: *De omgekeerde wereld* van Ad van der Dussen. En het was deze zin die mij trof: 'Op welke mensen laat God zijn oog vallen? Juist op diegenen die wij ongeïnteresseerd voorbijlopen.' En even verderop: 'God heeft zondaren lief die naar menselijke maatstaven in geen geval voor het heil in aanmerking komen.'⁵

Zo. Voor iemand die z'n leven lang al gewend is dat hij erbij hoort, zijn dit gedachten om goed op te kauwen. Met misschien wel verontrustende conclusies. Waar zit ik in het verhaal van de uitverkiezing? Ben ik iemand die ongeïnteresseerd voorbijgelopen wordt en waar God kennelijk het oog op laat vallen? Of ben ik juist iemand die ongeïnteresseerd voorbijloopt?

Van der Dussen lijkt bij de zondaren die naar menselijke maatstaven niet voldoen, vooral te denken aan mensen die zich onzeker voelen over hun heil. Als je bang bent dat je niet goed genoeg bent om door God gered te worden, is het voor jou goed

4 Van den Brink, *Dordt zoals je Dordt niet kende*; Van den Brink, *Hyperdordt*.

5 Van der Dussen, *De omgekeerde wereld*, 20; cursief origineel.

nieuws ‘dat God Zich de vrijheid permitteert om genadige keuzes te maken!’⁶ Maar als je denkt dat je jezelf wel kunt redden, of dat God niet om jou heen kan, krijg je het deksel op de neus. Zo begrepen laat de uitverkiezing zien dat iedereen van Gods genade afhankelijk is, aldus Van der Dussen. Andere schrijvers sluiten zich bij deze interpretatie aan.⁷

Ik kan iedereen het boek *De omgekeerde wereld* van harte aanbevelen. Van der Dussens benadering heeft een stempel gedrukt op mijn eigen denken en kan ook jou bemoedigen. Kennen alle gelovigen immers niet die geestelijke geloofstwijfel, de vraag of je voor God wel goed genoeg bent? Dan is het prachtig nieuws dat God zo vrij is dat God in genade ook voor jou kan kiezen. Desalniettemin liet ik mij niet helemaal door deze interpretatie geruststellen.

Wat bij mij is blijven haken, is dit: ik denk bij ‘menselijke maatstaven’ niet zozeer aan geloofstwijfel en onzekerheid. Ik denk niet aan een soort subjectieve gesteldheid, in ieder geval niet uitsluitend. Ik denk óók aan hedendaagse problemen als maatschappelijke achterstelling, aan sociaaleconomische ongelijkheid en armoede. ‘Zondaren die naar menselijke maatstaven niet voldoen’, zoals Van der Dussen formuleerde, zijn dat niet vooral de mensen die in onze samenleving naar de rand worden gedrukt? De gokverslaafde die zijn huis uitgezet is, de uitgebuite Roemeense prostituee, de ‘economische’ vluchteling en de zwarte schoonmaker, de beschimpte Marokkaanse moslima en de straatkrantverkoper, om maar eens wat mensen te noemen?

Stel nu dat God juist deze mensen uitverkoren heeft: misschien sta ik er dan inderdaad beroerd voor. Misschien ben ik niet uitverkoren. Misschien ben ik de hemel te rijk. Zoals Gijsbert van den Brink immers haast terloops schrijft in zijn boek over de Dordtse Leerregels: ‘Voor rijke mensen (en dat zijn vandaag alle mensen die, laten we zeggen, bijvoorbeeld een auto be-

6 Van der Dussen, *De omgekeerde wereld*, 21.

7 Zie bijv. Hoek en Verboom, *‘Ik zie een poort wijd open staan’*, 43, 54, 66.

zitten) is het (...) vrijwel onmogelijk om het Koninkrijk van God in te gaan.⁸

*

Dat God geeft om de armen en anderszins kwetsbaren, wordt gelukkig al vele eeuwen lang beleden. Toch spreken theologen zelden consequent over een ‘uitverkiezing van de armen’.

Vergelijk, bijvoorbeeld, de benadering van de zogenoemde ‘bevrijdingstheologen’.

Werkzaam in het christelijke en vaak ook extreem arme Latijns-Amerika van de vorige eeuw, waren deze rooms-katholieke theologen vooral gespitst op de materiële en sociaaleconomische dimensies van Gods verlossende werk, zoals dat door de Bijbel beschreven wordt. Als God verlost, dan grijpt dat in op aardse realiteiten van armoede en onrecht. Om deze verlossing aan te duiden, gebruikten ze daarom liever de term ‘bevrijding’ dan het klassieke woord ‘verzoening’, overigens zonder beide tegen elkaar uit te spelen.

In dit verband vatten de bevrijdingstheologen de kern van het evangelie kort maar krachtig samen als ‘Gods voorkeur voor de armen’ – een slogan die inmiddels door grote delen van de wereldwijde kerk en theologie omarmd is.⁹ Een ‘voorkeur’ – dat is geen ‘uitverkiezing’, in ieder geval niet zoals de gereformeerde traditie die term doorgaans definieert. Maar ondertussen onderbouwen de bevrijdingstheologen hun benadering regelmatig met een beroep op bijbelteksten als Jakobus 2:5, teksten die eerder juist een centrale rol speelden in de ontwikkeling van de

8 Van den Brink, *Dordt in context*, 149.

9 In het Engels: *God’s preferential option for the poor*, een uitdrukking die formeel gangbaar werd dankzij de conferentie van bisschoppen in Medellín in 1968. Naar verloop van tijd werd de term ‘arm’ overigens steeds ruimer opgevat, om niet alleen mensen in sociaaleconomische nood aan te duiden maar eenieder die kwetsbaar is en in de marge van de samenleving verdrukt dreigt te worden.

uitverkiezingsleer: ‘Luister, geliefde broeders en zusters: heeft God niet juist hen die naar wereldse maatstaven arm zijn, uitgekozen om rijk te zijn door het geloof en deel te krijgen aan het koninkrijk dat Hij heeft beloofd aan wie hem liefhebben?’

Vanwaar deze terughoudendheid? Ik zal in hoofdstuk 6 beschrijven hoe de bevrijdingstheologen vooral de indruk wilden vermijden dat God alleen om de armen geeft en echt alleen hen zal redden. Een vergelijkbare aarzeling kenmerkt allicht gereformeerde denkers als Van der Dussen en Van den Brink. Hun terughoudendheid kan bovendien, tenminste ten dele, worden verklaard vanuit de wijze waarop het begrip ‘uitverkiezing’ binnen hun traditie gehanteerd is.

In de klassieke gereformeerde theologie brengt de uitverkiezingsleer een principiële scheiding aan tussen eeuwige verlossing aan de ene kant, en ons morele leven, ons doen en laten aan de andere kant. Een goed leven kan een gevolg zijn van uitverkiezing. Het kan een mens de bevestiging geven dat het met die uitverkiezing goed zit. Maar de uitverkiezingsleer wil onderstrepen dat redding niet volgt uit dat goede leven of uit iemands omstandigheden. Het is enkel Gods keuze die de doorslag geeft, of iemand nu arm of rijk is. God kiest zonder aanzien des persoons. Zo is redding van begin tot eind *sola gratia*: door Gods genade alleen.

Voldoende redenen, dus, om de uitverkiezingsleer niet al te nauw te verweven met veranderlijke aardse realiteiten als armoede en rijkdom. Toch is dat precies wat ik in dit boek zal doen.

*

In het Nederlandse theologische debat zijn af en toe heldere echo's te horen van de Latijns-Amerikaanse bevrijdingstheologie. Zo duidde een theoloog de Bijbel enkele jaren geleden als één grote ‘ode aan de verliezer’.¹⁰

¹⁰ Verheij, *Ode aan de verliezer*.

Maar als God de armen en kwetsbaren bij voorkeur liefheeft, waarom worden de banken in veel gevestigde kerken in welvarende landen als Nederland dan niet bevolkt door gokverlaafden, prostituees, schoonmakers en straatkrantverkopers? Waarom zit het er vol met mensen zoals ik? Waarom vindt die 'ode aan de verliezer' zo vaak geen weerklank in mijn alledaagse geloofsovertuigingen en -praktijken? Wat is er in 's hemelsnaam gebeurd met de boodschap van Jezus Christus, die kwam 'om aan armen het goede nieuws te brengen'?¹¹

Op deze vragen zijn ongetwijfeld tal van verschillende, elkaar aanvullende antwoorden te geven. Anderen zijn beter geëquipeerd om zulke historische verklaringen zorgvuldig te formuleren. Ik heb wel zo mijn vermoedens. Later in dit boek zal ik bijvoorbeeld suggereren dat een grote vrees voor het communisme binnen de vaderlandse theologie tot bepaalde eenzijdigheden heeft geleid. En ik denk dat de wijze waarop de gereformeerde uitverkiezingsleer redding principieel ontkoppelt van het concrete aardse leven, er bepaald niet aan heeft bijgedragen om die 'ode aan de verliezer' ook vandaag nog tot klinken te brengen.

Misschien denk je wel: 'Nou, dan is toch duidelijk wat ons te doen staat? Niet nog een boek over uitverkiezing. Sterker nog: het is hoog tijd om die uitverkiezingsleer eindelijk definitief bij de theologische museumstukken te plaatsen. Of zelfs bij het grofvuil.'

Het klopt dat menig generatiegenoot zich uit principe of gewoon uit onverschilligheid heeft afgekeerd van oude theologische taal en doctrines, en niet het minst van de gereformeerde uitverkiezingsleer. Wat moet je immers met een leerstuk dat zoveel onzekerheid en zorgen teweeg heeft gebracht? Nog altijd is de vraag of je uitverkoren bent een beruchte aanvechting, zeker onder oudere generaties in bepaalde delen van die gereformeerde traditie. Bovendien verwerd de uitverkiezingsleer tot ideolo-

¹¹ Luc. 4:18.

gische brandstof van verscheidene destructieve politieke ideologieën, zoals allerlei vormen van nationalisme.

Desalniettemin bepleit ik geen definitief afscheid van uitverkiezing als theologisch idee. Integendeel. Ik ben ervan overtuigd dat juist die oude taal van uitverkiezing mij en andere rijke christenen kan helpen om de juiste toonhoogte weer te vinden: de melodie van Gods aloude 'ode aan de verliezer'. Ik durf zelfs de volgende stelling aan: juist zijn beladenheid en de wijze waarop het begrip 'uitverkiezing' in de geschiedenis is verbonden met individueel eeuwig wel en wee, stelt het bij uitstek in staat om in alle scherpheid te laten zien dat het evangelie aardse realiteiten als armoede en rijkdom niet buiten schot laat.

Dit vereist wel een nieuwe kijk op uitverkiezing. Waar de gereformeerde traditie immers haar uitgangspunt nam in een goddelijke keuze zonder aanzien des persoons, veronderstelt Gods keuze voor de armen juist een rechtvaardig en barmhartig aanzien des persoons. In de loop van dit boek wordt duidelijk dat dit vertrekpunt uitnodigt tot een aantal andere belangrijke inhoudelijke verschuivingen. Zo, dus door het bijbelse motief van Gods uitverkiezing inhoudelijk opnieuw te iken, draagt het bij aan hedendaagse theologie die laat zien dat het evangelie draait om 'vrede op aarde', in de breedste zin van het woord.¹²

Zo'n nieuwe kijk op uitverkiezing betekent niet dat ik bruusk breek met de gereformeerde traditie. Ik weet mij schatplichtig aan deze rijke traditie waarin ik ben grootgebracht. Wat mij betreft onderstreept deze nieuwe kijk op uitverkiezing juist het belang van klassieke gereformeerde grondlijnen, zoals besef van Gods soevereiniteit en de afhankelijkheid van mensen voor wat betreft hun verlossing. Dat is niet gek: deze nieuwe kijk op uitverkiezing beroept zich immers op bijbelteksten die ook aan de traditionele gereformeerde uitverkiezingsleer ten grondslag lagen. En in een Nederland waar mensen vervreemd raken van de oude christelijke tradities en waar sociaaleconomische ongelijk-

¹² Vgl. bijv. Paas, *Vrede op aarde*.

heid toeneemt, helpt mijn nieuwe kijk op uitverkiezing om die gereformeerde grondlijnen vruchtbaar in gesprek te brengen met allerlei actuele kwesties, zoals de groeiende vermogenskloof, protestbewegingen als *Black Lives Matter* en oplaaierend antisemitisme onder radicale groeperingen.

Kortom: dit boek laat zich lezen als een eerste poging om antwoord te geven op twee vragen: wat betekent het om te zeggen dat God de armen heeft uitverkoren? En meer nog: wat betekent het in zo'n situatie om rijk te zijn? Om net als ik 'een auto te bezitten', om regelmatig verre reizen te kunnen maken, om het geld en de vrije tijd hebben om een nieuw boek te kopen en te lezen? Wat betekent het, als ik misschien niet uitverkoren ben?

*

Met de Bijbel in de hand ga ik op zoek naar antwoorden. De twaalf hoofdstukken die volgen, vallen uiteen in drie delen: contouren, kanttekeningen en perspectieven.

In het eerste deel schets ik de contouren van de bijbelse relatie tussen armoede, rijkdom en uitverkiezing. Dit geeft een goede eerste indruk van de nieuwe kijk op uitverkiezing die ik voorstel. Vervolgens, in het tweede deel, sta ik stil bij een aantal kritische tegenwerpingen die als vanzelf opborrelen vanuit de gereformeerde traditie. Bij wijze van kanttekeningen helpen deze om mijn nieuwe kijk op uitverkiezing nader scherp te stellen. Het derde, laatste deel verkennt vervolgens het perspectief voor welvarende kerkgangers als ik, en reikt enkele praktische handvatten aan.

Elk hoofdstuk heeft een eigen invalshoek. Soms ligt er een groter accent op rijkdom en armoede als zodanig, en soms meer op vragen rondom uitverkiezing. Maar telkens breng ik, zoveel als mogelijk, een viertal gezichtspunten met elkaar in gesprek: de bijbeltekst, stemmen uit de traditie, actuele maatschappelijke uitdagingen en het persoonlijke geloofsleven. Het lezen van de Bijbel is immers niet slechts een interessante exercitie voor

liefhebbers. Daarvoor staat er te veel op het spel. De Bijbel vertelt hoe God de wereld verlost, en gaat dus per definitie over alle aspecten van ieders leven.¹³

Ik hoop daarom dat dit boek, door telkens die vier gezichtspunten met elkaar te verbinden, zowel geofende als minder ervaren bijbellezers zal kunnen aanmoedigen tot verdere overdenking. Elk hoofdstuk sluit hiertoe af met vijf vragen, die uitnodigen tot reflectie op de bijbeltekst en je eigen leven. Deze vragen kun je ook als uitgangspunt nemen, wanneer je een gelezen hoofdstuk in (kring)gesprek nader wilt bespreken. Bijbellezen en geloven doe je immers niet alleen, maar samen.

Tegelijkertijd heeft dit boek zich gedurende het schrijfproces steeds meer ontwikkeld tot een samenhangend pleidooi, dat ook voor mijn collega-vaktheologen van belang is. In de overgangspassages tussen de verschillende delen van het boek licht ik deze grotere lijnen en enkele van hun theologische implicaties nader uit. Met het oog op zulke vakgenoten en andere liefhebbers gebruik ik ook regelmatig voetnoten, bijvoorbeeld om duidelijk te maken wanneer ik ideeën in het werk van anderen heb opgedaan; omwille van de bredere toegankelijkheid ben ik wel terughoudend met het noemen van namen van deskundigen in de hoofdtekst.¹⁴ Aan het slot van het boek staat alle in voetnoten aangehaalde literatuur nog eens overzichtelijk onder elkaar.

Terug naar die vier gezichtspunten. In het gesprek met de traditie, de actualiteit en het persoonlijke leven is de Bijbel wat mij betreft het meest gezaghebbend. Maar dat betekent natuurlijk niet dat een bijbeltekst altijd direct een antwoord geeft op hedendaagse vragen. Integendeel. Vaak blijken uiteenlopende

13 Ik volg hier Wests onderscheid tussen *interesting* en *interested* interpretaties; zie West, 'Interesting and Interested Readings'.

14 Al lezend en schrijvend komt elke schrijver regelmatig tot de ontdekking dat haar of zijn 'eigen' interpretatie en inzichten al door anderen beschreven zijn. Omwille van de leesbaarheid noem ik zulke parallellen alleen wanneer hun verwoording bijzonder treffend is of een interessante inhoudelijke variatie op mijn benadering.

interpretaties mogelijk, elk met eigen sterke punten en zegingskracht. Sterker nog: soms staan bijbelteksten zelf onderling op gespannen voet. Aan de ene kant toont de Bijbel zich zo even rijk en veelzijdig als het leven zelf. Maar aan de andere kant maakt het deze teksten lastig in het gebruik. Het dringt mij in ieder geval tot bescheidenheid, een bescheidenheid die wat mij betreft eigen is aan elk theologisch spreken en schrijven – of dat zou moeten zijn. Ook dit boek heeft niet het laatste woord.

In praktische zin kent de opzet van dit boek in twaalf korte hoofdstukken immers grote beperkingen. Door bijvoorbeeld telkens een bijbeltekst als uitgangspunt te nemen, heeft het, alle grote lijnen ten spijt, nog altijd iets fragmentarisch. Het boek is ook in die zin beperkt, dat ik niet kijk naar alle vormen van kwetsbaarheid en onmacht, maar vooral naar armoede en sociaaleconomische ongelijkheid. Ik maak van deze nood een deugd door aan de hand van deze focus de bredere thematiek scherp te stellen. Veel maatschappelijke achterstelling heeft namelijk een sterke sociaaleconomische component. Bovendien helpt deze focus om de thematiek dichtbij te brengen – ongemakkelijk dichtbij, zelfs. Onthult mijn portemonnee immers niet waar mijn hart werkelijk voor klopt?

Ook binnen deze focus kan ik lang niet alle relevante bijbelteksten bespreken. Kaïn en Abel, Jakob en Ezau, Rachab, Ruth en de oudtestamentische profeten? Ze komen in dit boek hoogstens in de kantlijn voorbij, net als tal van belangrijke gelijkenissen van Jezus over rijkdom en armoede. Ook sommige bijbelteksten over uitverkiezing (of die traditioneel zo worden gelezen) komen niet uitgebreid aan de orde. Ik beperk mij in dit boek tot een eerste poging om te komen tot vruchtbaar te spreken over Gods uitverkiezing van de armen. De bijbelteksten die ik wel bespreek, zijn toereikend om deze eerste poging te voorzien van voldoende spreekwoordelijk vlees op de botten. Ik heb goede hoop dat grondige bespreking van andere teksten mijn nieuwe kijk op uitverkiezing voornamelijk zal bevestigen.

Maar nog belangrijker is, dat dit boek beperkt is in meer

principiële zin. Wat ik ook schrijf: het is geen objectieve, boven alle twijfel verheven waarheid over uitverkiezing, armoede, rijkdom, of wat dan ook. Misschien legt de polyfonie aan teksten en interpretaties bloot dat de werkelijkheid zich per definitie niet in één perspectief laat vangen: niet ondanks, maar dankzij al hun verschillen bieden de bijbelteksten zicht op God en hoe God redding brengt. Allicht moeten de bijbelteksten telkens in nieuwe contexten gelezen worden om hun rijkdom aan betekenis te ontsluiten. Ook andere benaderingen zijn dus mogelijk. Als het ene objectieve perspectief al bestaat, veronderstelt dat een volmaakte blik van boven. Alleen God heeft het laatste woord.

In dat besef bied ik jou dit boek aan. Niet om mijn eigen ideeën en opvattingen bij voorbaat immuun te maken voor kritiek.¹⁵ Maar wel omdat ik mij realiseer dat ook mijn inbreng onvermijdelijk beperkt zal blijken. Ik heb het nodig dat jij met me meekijkt, want samen zien we meer. Zo heb ik in ieder geval mogen ervaren gedurende het schrijfproces, toen velen al meelezend een waardevolle bijdrage leverden aan de totstandkoming van dit boek; in het dankwoord aan het slot van dit boek zal ik hen bij name noemen en zo mijn erkentelijkheid betuigen. Gesterkt door hun constructieve op- en aanmerkingen, is het echter wel degelijk met overtuiging dat ik mijn arbeid aan je voorleg. Ik geloof namelijk echt dat juist deze kijk op uitverkiezing vruchtbaar kan zijn in onze tijd en voor mensen als ik.¹⁶

*

Het schrijven van dit boek was regelmatig een pittige exercitie. Als mijn portemonnee namelijk iets onthult, dan is het grote

15 Heijne, *Mens/onmens*, 33 wijst terecht op dit risico, dat overigens wat mij betreft geen intrinsiek of noodzakelijk onderdeel is van postmoderne relativistische discourses.

16 Ik schrijf hier in grote lijnen analoog aan het pleidooi voor epistemische bescheidenheid (*epistemic humility*) van Smith, *Who Is Afraid of Relativism*, 114.

moeite met Gods verkiezende voorkeur voor kwetsbaren. Dit boek wijst in de eerste plaats mijzelf op mijn ongemakkelijke verstandhouding met dit evangelie.

Natuurlijk: rijkdom en armoede hebben iets subjectiefs. Vergeleken met je succesvolle buurvrouw en haar oprit vol grote auto's voel je je misschien niet rijk. En lang niet iedereen zonder geld of goed voelt zich arm. Daarom kies ik ervoor om 'arm' en 'rijk' niet formeel te definiëren, bijvoorbeeld door het te koppelen aan een bepaald inkomen of (gebrek aan) vermogen. Liever neem ik mijn uitgangspunt in de basale vaststelling dat ik het ongelooflijk veel beter heb dan zoveel anderen, waar ook ter wereld.

Allicht herken je hierin iets van je eigen situatie, en weet ook jij je bijzonder bevoorrecht. Hopelijk prikkelt en inspireert het boek dan ook jou om de Bijbel (op)nieuw te lezen en geloofsvragen (op)nieuw te stellen. Om het gesprek te blijven voeren. Om mee te worstelen. Misschien ligt die verontrustende vraag wat het betekent om een welvarende Nederlandse christen te zijn als God kiest voor armen en verdrukten, ook wel op jouw bordje. Wat zou dit betekenen voor het leven als christen vandaag? Voor je hoop, geloof en liefde?

Doordat ik heb geschreven vanuit mijn eigen plek in kerk en samenleving, en allereerst met het oog op mensen die zich op een vergelijkbare plaats gesteld weten, doet dit boek helaas schromelijk tekort aan de eigen positie en uitdagingen van armen en anderszins kwetsbaren. De 'armen' blijven in de regel een welhaast anonieme groep. Er wordt aan hen van alles gedaan en misdaan, vaak zonder dat zijzelf echt iets doen. Maar ook zij hebben zich natuurlijk op eigen wijze te verhouden tot God en zijn keuze voor hen. Dit is dan ook de grootste en meest pijnlijke beperking van het boek: door zijn opzet weerspiegelt het maar in zeer beperkte mate de wijze waarop God in deze gebroken werkelijkheid juist de armen centraal stelt.

Mocht jij je herkennen in de 'verliezers' van de Nederlandse samenleving, de mensen die naar de marge gedrukt worden,

dan kan ik alleen maar hopen dat dit boek merkbaar aansluit bij Jezus' zaligsprekingen. Want juist voor jou geldt: 'Gelukkig jullie die arm zijn, want voor jullie is het koninkrijk van God!'¹⁷

¹⁷ Luc. 6:20.

‘Op overtuigende wijze beschrijft Pieter Dirk Dekker dat armoede iedere christen aangaat en het niemand onberoerd kan laten.’

CAROLA SCHOUTEN

viceminister-president en minister voor armoedebeleid

‘Zelden las ik een studie waarin het Bijbelwoord dat een rijke – dus ook een welvarende Nederlander – moeilijk Gods Koninkrijk kan binnengaan zo ernstig genomen wordt.’

GIJSBERT VAN DEN BRINK

hoogleraar theologie, VU Amsterdam

Wat betekent het om rijk te zijn, als God de armen uitverkoren heeft? In *De hemel te rijk* verkent Pieter Dirk Dekker een nieuwe kijk op het omstreden begrip uitverkiezing.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 3898 5 • NUR 700

9 789043 538985

PIETER DIRK DEKKER studeerde theologie in Apeldoorn, Amsterdam en Oxford. Dit boek komt voort uit zijn promotieonderzoek aan de VU Amsterdam en de KU Leuven naar de relatie tussen uitverkiezing, rijkdom en armoede.

